

PUT KA PRAVDI

STRATEGIJA OKONČANJA RADA MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG TRIBUNALA ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU I TRANZICIONA PRAVDA U REGIONU

Pukovniku ima ko da sudi

Jovan Nicić *savetnik u Kancelariji Nacionalnog saveta za saradnju sa MKTJ*

Pravosuđe Srbije, kao i pravosuđa ostalih država u regionu, imaće za zadatak da se i u budućnosti bave gonjenjem i kažnjavanjem izvršilaca krivičnih dela ratnih zločina, bez obzira na to kako će funkcionisati rezidualni mehanizam i kakva će biti njegova nadležnost

Suđenja za ratne zločine pred domaćim sudovima i pred Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju (MKTJ) trebalo bi da predstavljaju jedan od najznačajnijih elemenata procesa tranzicione pravde, koja obuhvata čitav niz mehanizama povezanih sa nastojanjima društva da se suoči sa teretom teških kršenja ljudskih prava u prošlosti kako bi se preuzela odgovornost, zadovoljila pravda i postiglo pomirenje (vidi Izveštaj o vladavini prava i tranzicionoj pravdi Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija od 2004. godine). Rezolucijama Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija broj 1503 i broj 1534 iz 2003. i 2004. godine, određena je strategija završetka rada Međunarodnog krivičnog tribunala za bivšu Jugoslaviju (MKTJ), kojom je predviđeno da bi sva prvostepena suđenja trebala da budu okončana do kraja 2008. godine, a žalbeni postupci do kraja 2010. godine. Imajući u vidu navedenu strategiju, MKTJ je identifikovao osnovne funkcije o kojima bi trebalo da se povede računa u okviru rezidualnog mehanizma, nakon okončanja rada Tribunala. Pored arhive MKTJ, koja predstavlja jednu od najznačajnijih funkcija o kojoj se dosta raspravljalo na međunarodnom i regionalnom nivou, u pomenute osnovne funkcije između ostalog spadaju i suđenja beguncima, pregled i eventualni zahtevi za reviziju pravnosnažnih presuda, zaštita svedoka, kao i prenos predmeta domaćim pravosuđima.

Novi mehanizam

Prilikom predstavljanja izveštaja o radu Tribunala Savetu bezbednosti Ujedinjenih nacija 12. decembra 2008. godine, predsednik MKTJ sudija Patrik Robinson saopštio je da Tribunal tokom 2009. tek treba da završi većinu prvostepenih postupaka. Ovi postupci bi mogli da se protegnu i na prvu polovinu 2010, pa bi, imajući u vidu rokove za podnošenje žalbi, postupci po žalbama mogli da se prenesu i u 2012. godinu. Nakon ovoga, Savet bezbednosti UN saopštio je 20. decembra 2008. godine da je potrebno da se formira novo telo koje bi nastavilo rad tribunala za ratne zločine počinjene u Ruandi i bivšoj Jugoslaviji, nakon što oni okončaju svoj rad 2010. godine. U saopštenju se navodi da Savet bezbednosti smatra da je neophodno da se posle zatvaranja Tribunala uspostavi jedan „ad hoc mehanizam kako bi se sprovele brojne osnovne funkcije Tribunala, uključujući i suđenja istaknutim beguncima“. Taj novi mehanizam bi morao da bude potvrđen novom rezolucijom, a već formirana radna grupa UN koja proučava moguće novo rešenje, pozvana je da se usredsredi na najvažnija pitanja i da u što kraćem roku preporuči kako bi taj novi mehanizam funkcionisao. Savet bezbednosti je u jednoglasno prihvaćenom saopštenju sa zabrinutošću primetio da tribunal za bivšu Jugoslaviju i Ruandu nisu okončali do kraja ove godine suđenja u prvoj instanci, kako je bilo planirano. Takođe, Savet bezbednosti je zatražio da generalni sekretar UN Ban Ki Mun u roku od 90 dana dostavi obaveštenje o mogućoj lokaciji tog tela. Na kraju, Savet bezbednosti je pozvao postojeće tribunale da završe što je pre moguće sa radom i da se fokusiraju na najistaknutije optuženike, a da postupke protiv manje važnih optuženika proslede nacionalnim sudovima.

Sve navedeno otvara niz pitanja čije će rešavanje biti veoma značajno za procese tranzicione pravde u državama bivše Jugoslavije, kao i za dalji razvoj međunarodnog krivičnog prava. Pre svega, prvo pitanje koje se postavlja jeste da li će doći do formiranja jedinstvenog rezidualnog mehanizma za tribunale za Ruandu i bivšu Jugoslaviju, ili će se formirati dva odvojena rezidualna mehanizma. Imajući u vidu razlike u karakteru sukoba, činjenice da su MKTJ i MKTR formirani posebnim rezolucijama Saveta bezbednosti UN, da oba tribunala imaju sopstvene statute i pravilnike o postupku i dokazima, kao i da postoji očigledna razlika u broju optuženih koji se trenutno nalaze u bekstvu, čini se da bi prihvatljivije rešenje bilo formiranje dva odvojena rezidualna mehanizma – jedan za Ruandu, a drugi za države bivše Jugoslavije. Takođe, povezano sa ovim pitanjem, javlja se i pitanje funkcija, odnosno nadležnosti tog rezidualnog mehanizma. Jasno je da bi rezidualni mehanizam morao biti vrsta međunarodne pravosudne institucije koja bi obavljala nadležnosti Tribunala u užem obimu nego što je to sad slučaj, ili bi obavljanje ovih funkcija bilo povereno stalnom Međunarodnom krivičnom sudu u Hagu, pred kojim se vode određeni postupci za teške povrede međunarodnog humanitarnog prava i čiji su Statut ratifikovale sve države bivše Jugoslavije.

Ko će suditi beguncima

Svakako, jedno od najznačajnijih pitanja funkcionisanja rezidualnog mehanizma jeste pitanje suđenja optuženima koji se još uvek nalaze u bekstvu. Kao što je poznato, u slučaju MKTJ trenutno se u bekstvu nalaze još dvojica lica protiv kojih je Tužilaštvo MKTJ podiglo optužnice. Preovlađujući stav u međunarodnoj zajednici, a i u stručnoj javnosti je da bi njima, ukoliko ne budu predati MKTJ u periodu njegovog rada, trebalo suditi u okviru rezidualnog mehanizma. Takođe, isti stav se odnosi i na one predmete koji su u toku, ili tek treba da započnu pred MKTJ, a koji neće biti u potpunosti okončani do formalnog završetka rada Tribunala. Iz toga proizilazi da bi rezidualni mehanizam morao da zadrži određeni broj sudija, tj, sudska veća, tužioca i određeni broj lica zaposlenih u Tužilaštvu, kao i sekretara i određeni broj lica zaposlenih u Sekretarijatu. Sa druge strane, zastupljena je i ideja da bi ovakve predmete trebalo da preuzme stalni Međunarodni krivični sud, a argumenti za taj stav su što je njegovo sedište takođe u Hagu, zatim, to što se pred njim vode postupci za teške povrede međunarodnog humanitarnog prava, kao i to što su Statut ovog suda ratifikovale sve države bivše Jugoslavije.

Eventualni zahtevi za reviziju prethodno donetih presuda Tribunala takođe predstavljaju jedno od značajnih pitanja za rad rezidualnog mehanizma. Naime, prema odredbama Statuta i Pravilnika o postupku i dokazima MKTJ, presude mogu biti ponovo razmatrane u svakom trenutku nakon pravosnažnog okončanja postupka, ukoliko dođe do otkrivanja novih činjenica. Iz tog razloga je neophodno, i posle formalnog zatvaranja Tribunala, ostaviti mogućnost za ulaganje takvih zahteva, jer bi u suprotnom došlo do povrede osnovnih elemenata prava na pravično suđenje, koje je zagarantovano svim relevantnim međunarodnim instrumentima zaštite ljudskih prava. Iako bi, po pravilu, postupci revizije trebalo da se odvijaju u istim uslovima, odnosno pred istim sudskim većem, takve predmete je moguće prebaciti i pravosuđima država u regionu. Ipak, ukoliko se prihvati stav da nadležnost rezidualnog mehanizma obuhvata suđenja u prvom i drugom stepenu, svakako bi nadležnost ovog tela trebalo da obuhvati i postupanje po eventualnim vanrednim pravnim lekovima, odnosno zahtevima za reviziju pravosnažno donetih presuda.

Osetljiva pitanja

Pitanje zaštite svedoka predstavljalo je i predstavlja jedno od najosetljivijih pitanja vezanih za suđenja za ratne zločine na međunarodnom i na lokalnom nivou. Pre svega, zaštita svedoka obuhvata konkretne mere zaštite i funkcionisanje programa zaštite van samog sudskog postupka, dok sa druge strane ona obuhvata i procesnu zaštitu, odnosno zaštitu tokom samog saslušanja. Prema odredbama Statuta MKTJ predviđeno da će Tribunal u svojim pravilima o postupku i dokazima obezbediti zaštitu žrtava i svedoka. Zaštitne mere, između ostalog, obuhvataju vođenje postupka in camera i zaštitu identiteta žrtve. Pravilnik o postupku i dokazima, sa druge strane, sadrži odredbe kojima su predviđene specifične procesne mere zaštite žrtava i svedoka. Mere zaštite koje Veće može da odredi, kako bi se sprečilo da javnost ili mediji saznaju podatke o svedocima, žrtvama ili njima bliskim osobama jesu: brisanje iz javnih spisa Suda imena i podataka pomoću kojih se može utvrditi identitet; neobelandjivanje javnosti bilo kog spisa koji ukazuje na identitet žrtve; svedočenje putem uređaja za izobličene slike ili glasa ili putem interne televizije i dodela pseudonima. Takođe, Veće može isključiti javnost sa sednice, te primeniti odgovarajuće mere kojima se omogućava svedočenje osetljivih žrtava i svedoka, poput jednosmerne interne televizije. U pogledu funkcionisanja i nadležnosti rezidualnog mehanizma u oblasti zaštite svedoka otvaraju se dva pogotovo interesantna pitanja. Prvo pitanje je kakvu će nadležnost imati rezidualni mehanizam u pogledu primene mera i programa zaštite koji su određeni svedocima saslušanim u postupcima pred MKTJ, dok se drugo pitanje odnosi na to da li će rezidualni mehanizam biti nadležan da odlučuje o primeni procesnih i vanprocesnih mera zaštite u pogledu lica koja će biti saslušavana za potrebe postupaka koji će se eventualno voditi pred ovim telom. Imajući u vidu osetljivost i značaj ovog pitanja, jasno je da bi mu trebalo posvetiti posebnu pažnju i pružiti rezidualnom mehanizmu određenu nadležnost u ovoj oblasti.

Pitanje prenošenja slučajeva sa MKTJ na sudove država u regiji aktuelizovano je donošenjem pomenutih rezolucija Saveta bezbednosti UN i određivanjem strategije okončanja rada MKTJ. Pre toga, u periodu dok u Srbiji i drugim državama bivše Jugoslavije nisu postojali uslovi za vođenje profesionalnih i nepristrasnih suđenja za ratne zločine, Tribunal je bio najznačajniji faktor u kažnjavanju odgovornih za ova teška krivična dela. Do kraja 2007. godine MKTJ ustupio 12 slučajeva pravosuđima država u regionu, u skladu sa Pravilom 11 bis Pravilnika o postupku i dokazima, od koji je jedan ustupljen Srbiji. U ovom periodu stvorilo se uverenje da bi suđenja pred domaćim sudovima trebalo da postanu osnovni nosilac kažnjavanja izvršilaca ratnih zločina na teritoriji bivše Jugoslavije i jedan od najznačajnijih elemenata procesa tranzicione pravde i suočavanja sa teretom teških povreda međunarodnog humanitarnog prava. U tom smislu, značajno je da su države regiona bivše Jugoslavije pristupile konvencijama Saveta Evrope koje se odnose na pružanje međunarodne krivično-pravne pomoći i ekstradiciju, a zaključeni su i posebni sporazumi o saradnji u prekrivičnom postupku na suzbijanju svih oblika teškog kriminaliteta, uključujući i ratne zločine, između tužilaštava država u regiji. Ovo je pre svega značajno imajući u vidu činjenicu da će razvoj suđenja za ratne zločine u regionu u velikoj meri zavisiti od daljeg razvoja regionalne saradnje. Naime, najčešće je zločin učinjen u jednoj, a učinioci i/ili svedoci se nalaze u drugoj državi. Navedeni sporazumi omogućili su direktnu saradnju između tužilaštava država u regionu, uključujući i razmenu

dokaza, dokumenata i podataka. Na taj način, oni su značajno doprineli uspešnom vođenju konkretnih postupaka u državama regiona i prikazali zajednički interes za vođenjem postupaka za ratne zločine u skladu sa međunarodnim standardima i kažnjavanjem lica koja su odgovorna za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava. Takođe, u Srbiji su, na osnovu Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u postupku protiv učinilaca ratnih zločina, koji je donet 2003. godine, formirani posebni pravosudni organi za suđenje učiniocima krivičnih dela ratnih zločina i zločina protiv čovečnosti. Treba napomenuti da je, od formiranja posebnih pravosudnih organa u Srbiji za ovu oblast, Tužilaštvo za ratne zločine Republike Srbije do danas procesuiralo 276 lica.

Iako će o svim otvorenim pitanjima navedenim u ovom tekstu svoju finalnu reč dati Savet bezbednosti UN svojom rezolucijom, jasno je da Srbija, kao i ostale zemlje regiona, treba da nastavi da pred svojim pravosudnim organima vodi postupke za ratne zločine i sarađuje sa Tribunalom u Hagu i kasnije njegovim eventualnim sledbenikom, te na taj način doprinese ostvarivanju vladavine prava i stabilnosti regiona bivše Jugoslavije. Naime, suđenja za ratne zločine pred domaćim sudovima i saradnja sa međunarodnim pravosudnim institucijama se ne mogu tretirati samo kao međunarodno-pravna obaveza naše države koja se mora ispuniti zbog nastavka evropskih integracija već i kao naša moralna obaveza sa ciljem ostvarivanja pravde za sve žrtve i saznavanja istine o zločinima počinjenim tokom oružanih sukoba na teritoriji bivše Jugoslavije. Imajući to u vidu, veoma je značajna činjenica da ratni zločini i zločini protiv čovečnosti ne zastarevaju, tako da će pravosuđe Srbije, kao i pravosuđa ostalih država u regionu imati za zadatak da se i budućnosti bave gonjenjem i kažnjavanjem izvršilaca ovih krivičnih dela, bez obzira na to kako će funkcionisati rezidualni mehanizam i kakva će biti njegova nadležnost.

---

1 Pred MKTJ dvojica optuženih se nalazi u bekstvu, a u slučaju MKTR 13 optuženih